

ДРАМАТИЗАЦИЈА РОМАНА „КАКО СЕ КАЛИО ЧЕЛИК“

У Ужичкој републици је владало свечано расположење већ цео месец пред празник Октобра. Другови из Централног комитета су одлучили да прослава буде што свечанија, јер омо је ми комунисти први пут славили у слободи на парчету југословенске земље где су слободно лепршале заставе са српом и чекићем. Свечану атмосферу нису могле помутити ни новости о издаји четника, који су ослободилачком покрету окренули леђа и пактирвали са Немцима, ни о тешким борбама у којима су се партизанске јединице нашле са издајницима, нити честе посете немачких „штука“ које су урлајући надлетале град и покушавале да сруше фабрику муниције.

На улицама Ужица је било врло живо, као у неком велеграду. Одлазили су и долазили борци. Сваког дана их је било све више. Град је био прави мравињак. На пијацу су сељаци доносили своје производе, у кафанама је била гужва. Омладинци и омладинке су свршавали бројне курирске послове, лепили су плакате и транспаренте. ... Свугде се чула реч Јурице Рибара који се узимао за беспрекорно одашиљање „Борбе“ и другог пропагандног материјала који смо штампали у новоорганизованој штампарији „Борбе“.

* * *

Мени је дато у задатак да припремим један позоришни комад. Драматизовао сам роман од Островског „Како се калио челик“. Друг Кардељ је рекао да је драматизовани роман видео у Москви и да је то ванредна ствар. Веровао сам му и завидео што је догађај романа видео иако само на позоришној бини. Ми смо у оно време тај роман читали са великим жаром. Цело ослобођено Улшце га је читало. Напето писан, са револуционарном романтиком, препун догађаја из времена револуције и грађанског рата у Совјетском Савезу, освајао је срца свих нас и подизао борбени дух првих партизана.

Скоро је немогуће било у тако кратком времену драматизовати цео роман. Морао сам одабрати само неколико одломака. Изабрао сам неколико поглавља у којим Островски описује борбе болшевика са петљуровцима (присталице контрареволуционарног

генерала Петљуре). Догађаји еу били скоро у Длаку истоветни догађајима у којима смо тада живели у Ужицу. На једној страни партизани (бољшевици), на другој четници (петљуровци). Када сам се на то одлучио, ни рад није био више тежак. Иако сам српски језик добро савладао, дешавало ми се да погрешим у језику. Помоћ сам брзо нашао код Митре Митровић, у Владимиру Дедијеру и тадашњем уреднику „Борбе“ Стилиновићу. Када сам на куцани текст ставио задњу тачку, однео сам га Јурици Рибару, јер су и за изозоришну реализацију „моје уметнине“ бринули скојевци. Све је ишло као по маслу. Преоптерећен другим пословима стизао сам ипак два-три пута скокнути у Соколски дом и помагати одушевљеним глумцима каквим добрим саветом.

* * *

Увече пред празник било је све припремљено. Град је био украшен јесењим зеленилом и цвећем, свуда су висили велики транспаренти који су увеличавали мисао Октобра, Совјетски Савез, нашу Партију, партизана и судбоносни значај ослободилачке борбе Југословенских народа. По улицама су журиле чете партизана или групе људи са транспарентима, заставама и песмом на устима.

Сви су журили на зборно место и отуда кренули у дугој поворци главном улицом према тргу у центру града где је чекала свечано украшена трибина. Људи су насмејана лица носили бакље, заставе и транспаренте, клицали и певали да је одјекивало у мирну новембарску ноћ далеко по стрминама изнад града међу које је утонула ужичка котлина.

Нико није тада мислио на борбе и мучења, на већ претрпљене муке и на оно што нас је још очекивало, на четничку издају, на премоћ Немаца који су стајали испред саме Москве, на немачке „штуке“ које би могле долетети сваког тренутка и бацити свој смртоносни товар на распеване манифестанте. .. Када је поворка промарширала улицом са тек основаном словеначком партизанском четом састављеном од прогнаних момака и мужава, из њихових грла је зазвонила песма „Решмент по цести гре“.

Академија у Соколском дому је била као сладак опој — дрога коме је следила експлозија одушевљења и неограничене борбене спремности. Мноштво младих људи се поређало на бини, рецитовали су, певали, играли, држали кратке ватрене говоре. Све је праћено одушевљеним аплаузом гледалаца који су до задњег кутка испунили салу и галерију изнад ње. Партизански оркестар мариборског професора музике Аитона Брезника је први пут зас-
Бирао новокомпоновану партизанску корачницу — партизански марш, који је пожњео исто тако величанствен аплауз као и Интернационала и „Шиорока страна маја раднаја“. Наслонивши се на зид сале, посматрао сам и са устрептаним срцем чекао свој дра-

матизовани одломак из романа „Како се калио челик“⁷. Скојевци су комад сачували за крај као посебну посланицу.

Све је било тако страшно дилетантско. Мој текст, глума, маске, кулисе, режија... Шта ће рећи друг Кардељ који је то већ видео у Москви? Бољшевици су били на ужичкој бини као наши партизани, петљуровци као четници. Гледаоци су са уздржаним дахом пратили призор на бини и повремено прекидали глуму одушевљеним аплаузом. Када је коначно завеса пала, аплаузу, лупању ногама и одушевљеном звиждању није било краја. У општој гужви нису се чак ни чули звуци Партизанског марша који је оркестар за крај програма још једном свирао...

Друг Кардељ је комад видео у Москви... Непрекидно ми се то вртело у глави када сам се пробијао према излазу из сале са једином жељом у срцу да се тога дана не сретнем са другом Кардељом. Али на самом излазу сам налетео на њега. Одобравајуће ми је климнуо главом. „Али све је било тако страшно дилетантски“, хтео сам се оправдати.

„То сад није важно“ рекао је друг Кардељ. „Важно је да је народ аплаудирао и да их је комад тако одушевио“.

Био сам смирен и уједно охрабрен. Над Ужицем је сијало хладно новембарско сунце. За време празничних дана Немци нису бомбардовали град. У мом сећању је баш та годишњица Октобра остала најлепша што сам је доживео.

Оскар ХУДАЛЕС